

Сковронська Ірина Юріївна,

*кандидатка філологічних наук, доцента, завідувачка кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

МОВНО-КОНЦЕПТУАЛЬНА СХЕМА «ПРАВО – СПРАВЕДЛИВІСТЬ» У ЧАС ВІЙНИ

У час війни і військової агресії, яку здійснює РФ на території України, у кожного громадянина нашої держави відбулося глобальне переосмислення життєвих цінностей, зміна пріоритетів, загострення сприйняття понять «справедливість», «правда» тощо. Навіть у площині науки неможливо говорити про відсторонені від теперішнього нашого буття речі, себто війна та її суворі правила диктують теми для наукового осмислення.

Мовна репрезентація поняттєвого апарату когнітивної лінгвістики передусім пов'язана з уявленнями про основні смисли (модуси) людського буття, їх аксіологію, морально-етичну оцінку. Мета цієї наукової розвідки – схарактеризувати особливості вияву концептосфери *права* в межах мовної картини світу.

Мовну картину світу українців окреслювали учені В. Іващенко, О. Левченко, Л. Лисиченко, Т. Космеда, Т. Радзієвська, О. Селіванова. А. Токарська, А. Поповський та ін.

Мову справедливо називають тим засобом, що допомагає пояснити духовність людини, систему її цінностей, ментальність, тобто спосіб мислення, процес породження думки, світогляд, поведінку. Саме мова визначає спосіб членування світу в тій чи тій культурі, спосіб його опису, інтерпретації. Саме за допомогою мови людина описує категорії права, інтерпретує закон. Тому ворог, який вдерся на нашу землю, так нещадно викорінює все, що визначає українців як націю, а це насамперед – українська мова.

Історія становлення правових систем європейських держав споконвіків ішла пліч-о-пліч із намаганням розв'язати проблему «право – справедливість». Ще в античні часи тогочасні нормативні акти творили достатньо високий рівень права у свідомості громадян; вони не підлягали буденній політичній дискусії і могли бути змінені лише за особливих обставин. Хоча, з іншого боку, у суспільстві засуджувався правовий позитивізм.

Мова в праві – це не лише питання юридичної техніки та стилістики, це конструктивна основа існування самого права як своєрідного соціального феномену. Юридичні норми закріплено словесно, тому поглиблені знання про властивості слова дають змогу досягнути логіку юридичного мислення, глибше розібратися в системній побудові права і механізмах її дії на свідомість і поведінку людей. У мові відображено і деформації правосвідомості, що виникають у суспільстві.

Право пов'язане з концептами *правди, істини, святості*. Ідеї істинності, що мають безпосереднє відношення до кожної людини, поєдналися в моральному терміні «*правда*», що походить від старослов'янського *правь* (*прямий, правильний, справжній*) зі смисловими відтінками, які поступово розвинулися, – «*добрий*», «*чесний*», «*порядний*», «*сильний*», «*дієвий*», «*сміливий*», «*такий, що прагне вперед*» [1, т. 3, с. 654–655]. Тим самим терміном позначилися і *правда життя*, тобто вільне самозречення особистості в ім'я блага, і *правда в юридичному аспекті*, тобто найважливіший принцип суспільної справедливості. Так сформувалося «право» як абстрактне поняття, зокрема й у значенні «*правосуддя*», «*справедливості*», що містить такі смисли, як «*визнана звичаєм або надана влада*», «*сила*», «*воля*», «*свобода дії*», «*влада і воля в умовних межах*».

Отже, у словах *право, справедливість, правосуддя і правда* в українській мові простежуємо етимологічно спільний корінь [2, т. 4, с. 550]. У цьому, очевидно, слід убачати давню глибоку українську традицію втілення у праві правди та справедливості.

Лексема *правосуддя* у великому тлумачному словнику української мови ототожнюється із *справедливим судом*. У словнику українських синонімів зазначено, що *правосуддя* (*юстиція, суд, судівництво; судочинство*) має своїм завданням забезпечити точне і неухильне виконання законів [3, т. 2, с. 381]. Аналізовані лексеми засвідчують наявність додаткових смислів цієї моральної категорії, таких як «*вірний*», «*правильний*», «*істинний*», «*правдивий*», «*правомірний*», «*законний*», «*праведний*», «*совісний*», «*чесний*» тощо. Вони підтверджують, що довіра до людей, які здійснюють правосуддя, була високою, як високою була суспільна оцінка їхньої діяльності, статус у суспільстві.

Ключове слово «*правда*», що об'єднувало пізнавальну категорію істини з етичною категорією справедливості, й визначило сприйняття правової дійсності.

Отже, зі зміною принципів, що конституують розуміння права, змінюється й правова мова, а також спостерігається поява певних лексико-граматичних варіацій, оскільки нові ключові слова мають своє значення, інші можливості синтаксичної сполучуваності. Водночас юридична мова здатна здійснювати і зворотний вплив на правову систему суспільства. Насправді, слова, уживані в процесі конструювання права та його інститутів, задають ті чи інші схеми сприйняття довіклля, наприклад: *право – справедливість – революційна доцільність*; *право – справедливість – дотримання прав людини; покарання – відшкодування за збиток, помста*; *покарання – страх перед відповідальністю*; *покарання – поновлення соціальної несправедливості* тощо. Такі концептуальні схеми стають невід'ємною частиною суспільної свідомості в час війни, коли Україні потрібні чіткі механізми і поняття для опису та здійснення покарання всіх, хто чинив криваві злочини і розправу над українським народом. Вони покликані відіграти роль своєрідного «реформатора» соціального життя і вплинути на прийняття таких

нормотворчих та правозастосовчих рішень, які покарають те вселенське зло, з яким на очах у всього світу так безстрашно бореться Україна, український народ.

Література

1. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / Уклад. В.Яременко, О.Сліпушко. Київ: Аконіт, 2001. Т. 3. 928 с.
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / Уклад. О. Мельничук та ін. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 4. 746 с.
3. Словник синонімів української мови: у 2 т. / Уклад. А. Бурячок, Г. Гнатюк, С. Головащук та ін. Київ, 2000. Т. 2. 917 с.